

Djur och människor på gropkeramiska lokaler: lerfiguriner, gravar och depositioner

Tobias Lindström, halvtidsseminarium 2021-05-05

Mitt halvtidsseminarium är inriktat på min bearbetning av de antropomorfa och zoomorfa lerfiguriner som förekommer på många gropkeramiska lokaler. De gropkeramiska lerfigurinerna utgör ett på många sätt fantastiskt fyndmaterial som inte har forskats på i särskilt hög utsträckning. När de väl har diskuterats har de ofta framhållits som relaterade till gravskicket eller till rituella åtaganden i allmänhet, men för dylika påståenden finns det emellertid mycket lite empiriskt stöd. Mitt huvudfokus är de gropkeramiska figurinerna, men det är viktigt att påpeka att förekomsten av figuriner är inte förbehållen den gropkeramiska kulturen. Liknande figuriner förekommer i olika material under både mesolitikum och neolitikum hos nordliga jägare-samlare i Finland, Baltikum och Ryssland, och självklart måste även dessa tas i beaktande.

Arkeologer har haft svårt att bestämma sig för om figuriner är rituella per definition eller på grund av att de återfinns i rituella sammanhang, med resultatet att båda dessa perspektiv ibland kan ses operera sida vid sida. Vad som är tydligt är dock att figurinerna är ovanliga som gravfynd och istället ofta följer den allmänna fyndspridningen. Fyndsammanhangen antyder därmed snarare att figurinerna var integrerade i flera aspekter av livet på de gropkeramiska lokalerna. Jag behandlar därför inte figurinerna som rituella föremål kopplade till religion eller en övergripande kosmologi, utan frågar mig istället om, och i så fall hur, figurinerna relaterar till biologiska människor och djur, och vad figurinmaterialet kan avslöja om förhållanden mellan människor och djur på de gropkeramiska lokalerna.

Det vanligaste sättet att bearbeta figurinerna har länge varit att försöka identifiera vad de avbildar, och i fallet med de zoomorfa figurinerna följaktligen vilka arter de kan tänkas avbilda. Figurinerna låter sig emellertid inte med lätthet artbestämmas, och vi har genom åren inte heller lyckats uppnå någon tolkningskonsensus annat än i enstaka fall. Ett förslag till lösning på denna identifieringsproblematik har varit att det kan röra sig om hybrider eller medvetet mångtydiga figuriner som medger ett flertal arttolkningar beroende på ur vilken synvinkel figurinerna betraktas.

Artbestämning är inte på något sätt ett okomplicerat förfarande, och på grund av detta har jag undvikit detta i min bearbetning av figurinerna. Istället har jag försökt identifiera och diskutera typer och konventioner som inte nödvändigtvis måste sammanfalla med biologiska arter. Centralt är istället att försöka säga något om konventioner, typindelning och figurinernas kronologi samt utbredning i det gropkeramiska området, och utifrån detta diskutera relationer mellan människor och djur.

Preliminär innehållsförteckning

Del I: Ingångar och utgångspunkter

1. Introduktion

- 1.1 Syfte och frågeställningar
- 1.2 Avgränsningar i tid och rum
- 1.3 Avhandlingens disposition

2. Bakgrund

- 2.1. Det mellanneolitiska sammanhanget
- 2.2. Djurbenens roll i tidigare forskning
- 2.3. Gropkeramiker och djur runt det tredje millenniet e. Kr.

3. Perspektiv på det mer-än-mänskliga

- 3.1. Relationerna mellan människor och djur i arkeologisk forskning
- 3.2. Posthumanism som teori och metod
- 3.3. Ontologier och taxonomier
- 3.4. Strukturerade depositioner

Del II: Kvarlevor

4. Djur och människor i gravar och depositioner

- 4.1. Arter och benelement
- 4.2. Framträdande djur?
- 4.3. Samdepositioner

5. Djur och människor i kulturlager

- 5.1. Arter och benelement
- 5.2. Bearbetade ben
- 5.3. Kvarlevor genom tid och rum

Del III: Varelsor i miniatyr

6. De gropkeramiska lerfigurinerna

- 6.1. Några korta definitioner
- 6.2. Ingångar till figurinstudier
- 6.3. Att kasta av det rituella oket: bortom idoler och gravar

7. Konventioner och typer

- 7.1. Antropomorfer
- 7.2. Zoomorfer
- 7.3. Teriantroper, hybrider och mångtydighet
- 7.4. Andra lerbefremål

8. Unika djur och generiska människor?

- 8.1. Heterogenitet och homogenitet
- 8.2. Lerfigurinernas kronologi och korologi
- 8.3. Angående skalor

Del IV: Syntes

9. Diskussion

10. Slutsatser